

איש
אשר

ראיון ראש הממשלה מר לוי אשכול עם יהודה אבן גלברוק

ירושלים, 14 בספטמבר 1963

י.א. גלברוק:

הייתי מבקש שתחזיר הפעם מסובי העבודה בהם עסקת בדגניה, ואחרי-כן כיצד יצאת הדגנה - כפי שנאמר בביוגרפיה הרשמית - לעבודה אמצא ציבורית וטוב חזרה וטוב יצאת.

ד"ר ל. אשכול:

אחרי שיצאנו מהגדוד התלכדה סדרש הקבוצה הזאת שהיתה בזמנה קבוצת העבודה, שהשרש שלה היה בעטרות ובקרית-ענבים ויצאנו לכיבוש העבודה הזאת. לא כל קבוצת העבודה הלכה לדגניה, כזכור היה ויכוח גדול בציבור הפועלים וזה נחתך לעני חלקים. (גלברוק: היית קצת מארבייטשיק?) בזה ב.ג. נאחז, זאת לא ישכח לעולם. הוא נאחז בשני דברים. בעצם - הוא אומר - אתה לא מחליף השניה כי באת לפני המלחמה. אסיתי לו שאני יותר צעיר ממנו ולא יכולתי לבוא מוקדם יותר.

צמחנו לאיזה מעטה. האמת ניתנה להיצמר כי עוד בהיותנו בפתח-תקוה מעפעה בנו המחשבה הזאת להקים מסק. חושבני שבפמרי על ים-הראשונים בפתח-תקוה בזכרתי אחד שעבדתי אתו, שהיה בן-תורה וידען גדול והוציא אחר כך סלון סונחים טכנולוגיים. הוא היה מתלוצץ ואמר: אתה צריך ראשית, להצטלם; שנית] להיות בדגניה. המחשבה הזאת היורותה או היא הנעילות בארץ. הלכנו למרשבה ככובסי עבודה.

אי-אפשר להגיד שהפעולה הזאת, שנקרא לה פעולה של ניאוכיבוש עבודה, כי זה היה הגל השני; ואי-אפשר להגיד שהיא הוכתרה בהצלחה גדולה, היא כבר עשתה את שלה, ופועלים יהודיים קצת באבקו על העבודה, אבל לא נראה בזה הגשמת איזה חלום גדול. היה בזה מפעל גדול כדי שהקבוצה לא תפורר. שטחים אז טרם נרכשו בארץ.

אז דגניה א' השתרעה על שטח של 3000 דונם שנקנו בעבר-השרדן, וזאת לרעת, שדגניה א' ודגניה ב' - אנובו יושבים בעבר-הירדן הסזרה כידוע, שבזמנו נקנה מאפפדי פרסי שערך נשאר לגור על אדמתו.

בתוך הלבטים של חיי קבוצה באותם הימים; דגניה א' נחשבה לאם הקבוצות, שהקבוצות הראשונות, והלבטים היו מלאי פרובלימות כריסון. התלבטו על הסמכות הראשונה ועל הילד הראשון, איך ישן ואיפה, ועוד בעיות כאלה. אלה היו ראשית הלבטים ביחס לחברים והחברים במסק פועל עצם השותפות.

אז האיש הונה-הזעות היה יוסף בוסל והוא היה הרוח אמצא המרכזית בקבוצה זאת. הם הגיעו למסקנה שיש סיכויים ותקווה לקבוצה כאשר תהיה קטנה לגמרי. השם הזה של קבוצה אינטימית הגיע ודאי גם אליך.

י.א. גל בוע:

שן גיכס זאת קצת, לא?

ל. אשכול:

נכון, אבל הוא היה קצת יותר מאוחר, זה הגיע מסט.
 רצו בקבוצה קטנה מסמל עד כדי תמימות שלחן אוכל אחר,
 כאשר כל הקבוצה יושבת יחד ביום ובליילה, בבוקר ובצהרים; נפגשים בחדר האוכל,
 מכירים אחד את השני; יש חכמה כסורה ויש התחייבות נפשית הדדית גדולה.
 אז זו הדרך. אז עסק הירדן כולו היה בידינו. רצו שעסק הירדן יהיה זרוע
 קבוצות קטנות של 10 - 15 משפחות. רצו הם החליטו - אם יש 3000 דונם והמסק
 היה פרימיטיבי, בכל-זאת יש תקופות של עבודה רבה ויש לקחת פועלים שכירים.
 דגניה התלבטת בחקופה הראשונה ובעונת הדיש העסיקה פועלים שכירים ופערו
 הרוחות. אז אמרו: מותרים על חלק מאדמתנו ועל חלקה זו תקום קבוצה חרשה.
 זה הוצע לנו. ברץ היה הדובר של דגניה א". ואנחנו היינו קבוצת הפועל-
 הצעיר או קרובים להפועל הצעיר, והיינו תחת כנפי הרוח ה"פועל-צעירית".
 הוצע לנו ללכת שם.

ואולי אוסר עוד יותר - אם תשתמש בזה או לא, אבל

למען לא יטענו ההיסטוריונים, ביחוד שמואל דיין, שיש סר על המשמר. בינתיים
 נתגלעו זילוני דעות בתוך הקבוצה של דגניה א", ושמואל דיין הצטרף לרעיון
 והפך להיות נושא הוועידה המושבי. לאחר שראינו את דגניה א" כקבוצה, מספר
 חברים מדגניה וכאלה שהצטרפו מהחוף, הצטרפו כל ארצות דגניה בתוך מחשבה של
 ארגון עצמם לפושבה, אבל בינתיים התאחו ויצאו על מסה דגניה א".

הקיסמונו שם את הצריף הראשון המפורסם של דגניה ב",

צריף בן קומותיים ושנה אחת גרו שם. (י.א. גל בוע: המושבי קיים?) כן. כאשר
 התלכדנו הוצע לנו להקים שם את הקבוצה לאחר שהם יצאו. אלה עמדו ללכת לפושב
 נהלל² וקבוצת דגניה היתה קבוצת התישנות. אני רוצה להבחין בין קבוצה
 לקבוצה, נגיד שזה היה גרעין. היינו אותו מספר, בערך 20 איש. בינתיים
 בזמן היותי אני ועוד אחרים בגודוד - יתרה קבוצת העבודה, השריד - אני חושב
 שכבר סיפתתי לך - הלכו לחולדה. אז היתה לדגניה קבוצה בחולדה, מקווה-
 ישראל, כסר אוריה. בכפר אוריה קמו הקבוצות אך הראשונות של קבוצת העבודה,
 וכל הכבודה הזאת של קבוצת העבודה התקבצו בדגניה ב".

י.א. גל בוע:

מה עבדת בחקופה הראשונה?

רה"ם ל. אשכול:

המסק בדגניה ב" כמו בדגניה א" היה בהכרח פרימיטיבי,
 אם כי בהשוואה למסק העו"י היה מתקדם מצד. פה חרשו
 במחרשה ערבת וחמורים ופה היתה מחרשה אירופ. שם השתמשו בסוק ערבי,
 זו מחרשה של סכין אחד, וביסוק זה דו-סכניני. היתה זכוכה זריעה והיתה
 סכונת דישה. אבל בהשוואה לדגניה ועסק הירדן ומה שהיה צפוי לו בעתיד,
 והחסדהו מהפרימיטיביות של המסק הערבי. היה זה מסק פלחה. החלו לספל

במשק מחלבה, קודם-כל לצרכי עצמית. הבאנו אתנו ספתת-תקנה תורה יותר
מפוכנית, סתפרצה למשק (לשם אבי צריך סאר להזהר כי בדגניה א"ל עלולים להעלב
על כל דבר) הבאנו אתנו יותר הרגל ויותר יודעה ויותר משיכה למטע, כי בפתח-
תקנה עבדנו איו תקפה בפרדסיים, מטעים עוד לא היו אז.

היו מובילים את הפועלים כעגלה מדגניה א"ל ומהירדן,
כך שאיש את בעצם היה עסוק בהובלת הפועלים בעגלה. היו 3 - 8 עגלונים
מכוסים שקיים שנסעו עם המרידות לירדן להביא מיט. והמרידות היו עיקשות
כמרידות, והיו ספורי אלף לילה ולילה כאשר הן התעקש ולא רצו לזאת לירדן.
לעומת זאת התרגלו כך שהיה "וואסער פירער" (וואדאוואס) לשפת אירדן, סמלאים
ג. המהיים בים, מכסים בשקים, והמרידות לפרו בעצמן להסתובב בתוך הירדן,
יוצאות והזרות. ואיזה מיים היו אלה. לו היו אז מרים למישהו לשתות את
המים שכן מובילים היו מדימים צנקות בעוואלו, וכל משרדי הבריאות היו
מתקוממים. טוב של היו אז הרבה רופאים. היו סטטן-מרידות, מחרשות, מכונת
זריעה ומחשבות על גיוון המשק.

אם אתה שואל מה הייתה עבודתי בקבוצה כזאת - בדרך כלל
סתלפיים בעבודה. מבלי שאזכור הישב, אני מניח שלא אסעה, הייתי בתא הקבוצה
ובאיו ועדה, ואין הכולל בין חבר כזה ובין חבר אחר, אלא שמחוז ליום עבודה
שלא וגדוש הוא מייבש את פוחו גט בשבתות וגם בלילות להנגולה הכללית של
הקבוצה, אם זה הנחלת הנזכרות, אם זה מו"ם עם המוסד במיישב. אז עסקו בזה
עקיבא אסינגר ורוד שטרן. לו אפשר היה להשיג סכתבים אחדים מדגניה מאותה
תקופה היה טוב.

קודם-כל עובדים במרידות. קמים בבוקר השכם, ובמידה
שמשכיסים יותר לקום - כאשר קשה להבדיל בין כלב לזאב - שקיימים את המסורת
הזאת של הפלאח שצריך לקום עם משכה, לצאת לאורורה, לנקות את המרידות,
לרתום אותן, ועם הפצת השחר להיות במריש ובסדה.
זה היה טוב עבודה אחר. בינתיים הטיפול והמריש עם
המוסד המיישב, המחלקה לתמיכות של ההנהלה הציונית. אז זה היה דבר סתמי
ושלווה כל הכנה ועיבוד תכנית, והיתה התייעצות מלאה ושלמה על הקבוצה; על
התכנית ועל הביצוע עם אותם מעט המומחים שהיו אז.
הסדר היה: קודם-כל פלחה, מריש, זריעה, תקופת הקציר
והיתה תקופת הדיש. בדגניה א"ל היו יחידים שהיו מצטיינים לעבוד ליד התוף
של מכונת הדיש, כי זו דרשה סומחיות יוצאת מן הכלל. צריך היה לערם אלומות
כעגלות ולהגיש את האלומות לתוף התוף. לא היתה קיימת אז האוטומטיזציה שקיימת
עכשיו, שיש קומביין ויש מכונה קוצרת ודשה וכמעט מפלה את השקים כל הסרקסור.
אז היו עגלות. לעבוד ליד התוף הזה זו היתה - איני רוצה להעליב את החקלאות -
עבודת סדרן. כל אטאאצ המכונה הזאת ופסכונת האדם שעובדת מביב לעגלות בהסרת

הקט, וכל זה תוך רוח ואטוץ שנכנס לעיניים ומתחת לצוארון ולתוך האזניים, ובחום גדול, וכבר שני אתה מדיע ודוחף את התוף לתוך המים, והיה צריך לדעת להגיש סדר את הפלופות לתוך התוף כדי ששום דבר לא ייעכב. זו אמת העבודות שאינן צוללות אלא צוללות באטוץ שחוזר כמובן, ולא הייתי יחיד, היו סטילים עליו ומעמידים ליד המכונה הזאת. היו מקרים שהיו מצבירים יד בתוך התוף, אם דוחפים את היד יורח מר עמוק.

אחר כך היה זמן שהתחלנו להגיד שיש צורך שכונניה ב" תהיה השקיה, ויהיו מים וצריך לעשות ירקות. זה לא נחודש הראשון, אלא בשנה השניה והשלישית. היו ויכוחים ימים ולילות, שנוצות ומדקים אם צריך. ניה את הזינור בדגניה שא' או בדגניה ב". מדגניה ב" היה צריך ללכת זרזק רב והכוננה הי' להגיש צינור כדי להביא את המים לא בעלות ולא בזינורות. על זה היו ויכוחים מצד המנהל והמטפלים במסך חדשים רבים, אלא שהמנהל לא רצה להוציא את המים מהמכונה.

י.א. גלבוע:

לא היו ויכוחים פנימיים איריאולוגיים על זה, אם זה בתאים לרעיון הקולקטיב ורעיון הקבוצה?

דה"ם ל. אשכול:

לא. כבר בכנרת ודגניה א' היו שואבים מים מהכנרת לא במוטור כי אם בגלגל טובב כזה שפרד מסובב אותו ודוחף את המים לתוך הזינור.

כאשר אנתנו באנו כפר היה בדגניה א' יצחק בן-יעקב שהיה מן הראשונים ותמיה היה מתבלס בכשרון מיוחד למשהו מיוחד. היה לו כשרון לכל-סיני מרז'ינקס והוא היה מומחה להדלקת לוקס. בדגניה א' היה לוקס שלא כל אחד ולא כל בן חמותה וילוד אשה יכול היה להדליק אותו. היה צריך להדליק אותו עם איזה חוט ברזל, וסבעו של הלוקס שדוקא כאשר רצו לקיים אסיפה הוא לא נדלק.

יצחק בן-יעקב זה היה מומחה גם למכונת הדיש וכל ענין הדיש הזה יכולת לראות בהצגה "כנרת כנרת" של אלטרמן. הוא היה סלך המכונות בדגניה א'.

י.א. גלבוע:

הוא עוד ישננו?

דה"ם ל. אשכול:

לא, הוא נהרג כתאונת דרכים יחד עם דב הוז. יותר מאוחר הוא התחיל בפעולה מיאשית האוירונאוטיקה הציבילית. בדגניה א' כבר עם מוטור ודיזל אלא וזה הי' דבר גדול. זה היה דבר גדול שדגניה ב' הובילה מים בצורה כזאת.

החל הוריכוה להניח צינור ואיזה צינור ובודל הזינור. ובכלל כשה מים נחוץ? מים לשתיה ונעשה גן ירקות לעצמנו של 10 - 6 דונם. למה אני מדבר על זה? - כי אני באיזה שהוא אופן נתקעתי

לענין זה של גן הירקות. יש היום חברה אחת בדבניה ב"י, טובה יפה, שאחיה
 נדמה לי נספה עם 23 יורדי הסירה, היא אינה מהראשונות של דבניה ב"י. שמעתי
 אחר כך מסנה שהיא פעם באה באותן השנים שהייתי בדבניה ב"י, ודאי הייתי באיזה
 ועד או מרכז, והיא מספרת לי שראתה שפומד איזה כתור נבנה כעוב סלך הבשן
 תקוע בתוך הבור, כי דרכי ההסקייה אז גם כן לא היו יחד עליה לנו. וזה היה
 בקיץ בחום איום וביוכס איום ובחלקה זו צריך לגדל ירקות. התחלנו לבדוק את
 הדבר ואני הייתי סהלך אז במכנסיים טוטטלים, טעין סורסט שהיו טארית מבנדי
 העבודה מפתח-תקוה שבמסך הזמן קוצצו. היא ראתה שתי קי בתוך הבור הזה,
 וכנראה באה אלי מפני שהייתי עסקן במרכז החקלאי או משהו דומה.

זה היה הדבר השני שעבדתי בו כאשר החלה האינטנסיפיקציה
 המסק. ואז התחלתי לשאול איך זה יכול להיות שלא יבנה לא קץ ולא כל. התחלנו
 לנסוע תורשת אקליפטוסים עם כל-מיני אידיאות כדי שנחדש את הצל והירק בעסק
 הירדן. ואני הבאתי אתי את קיח המטע מפתח-תקוה. אלה היו העבודות שאשא
 שסיפלנו בהן באותה תקופה.

בינתיים החלה הקדחת לתת את אותותיה. היה לי כנראה

עזיב לאחד פתח תקוה או שעסק הירדן עצמו סיפק אותה. קדחתי ולא הייתי
 היחיד שקדח באותה תקופה. מה שנקרא קדחת טרזיאנה. היו נותנים לנו חיינין
 בליטריים. בינתיים הצטרפה אלינו בחורה אמריקנית שהבאור שלה חבר דבניה, יעקב
 פת, והוא היה אחר כך ספקר בהגנה. הוא מסדרו מסך לענין זה של הדוכה,
 בקובץ המאפרים שלי יש רשימה על צפורה ויעקב פת. היא היתה האחות בקבוצה
 והיתה מזריקה זריקות של חיינין.

יום אחד ביקר אצלנו הרופא אכיגדורי, שהיה אחר כך

יו"ר הסהודות הרופאים בידי שלים, והוא אמר שצריך להחליף את האקלים.
 הוא פשוט יעץ לעקר מישראל אם רוצים להתמסר מהקדחת. הוא יעץ אז לנסוע
 לחוץ-לארץ וזה הלך ונצטרף לנסיעה לחוץ-לארץ בשליחות הפועל הצעיר והמסלנה
 כדי לעשות משהו ב"החלוץ".

י.א. גלבוע: זו היתה הנסיעה יחד עם ב.ג.?

רה"ם ל. אשכול: לא. צריך הייתי לנסוע עם בן-גוריון ולא נסעתי. אחר

כך נזדמנה נסיעה שניה בשנת 1927 יחד עם דוד רמז ו"ל.
 אני גם יצאתי מישראל כדי לנסוע עם ב.ג. לסוסקבה וחכיבו בלונדון לוויה
 ולא קיבלנו, ואז הנסיעה הזאת התבטלה. כעבור זמן הסתדרה הנסיעה עם רמז.
 זה צריך להיות בערך ב-1922. זו היתה הנסיעה הראשונה שלי לחוץ לארץ.
 הייתי בליטא ב"החלוץ" והזדמנתי לוויה ולברלין. כך היה בנסיעה זו גם
 סיפול בעניני "החלוץ", גם שינוי האקלים וגם איזה עניין פרטי משפחתי לגמרי.
 ומשם חזרתי כבר לא בגמי. ובמסק דבניה ב"י החלה אז תקופת הבנין. כל הפרטסט

האלה גותנים נקודת אחיזה בך הזכרונות. המסך בינתיים חשפתה וחלה התפתחות בכיוון הקמת הרפת, שעד היום הזה עומדת בדגניה ב". בינתיים המציאו דרכים ושיטות שונות לבנייה. בנין הרפת היה אבן בנין ויסוד ל-50 פרות. לבנות רפת כזאת זה היה דבר לא ששום. סולל-בונה היה אז הקמלן ודוד סברדלוב סיפל בבנין. (י.א. גלבוע: כמה פרות היו אז?) 50 פרות ובנו שתי הוסות ובעליונה היה המציר, זה היום טרוף גסור.

אז הקבוצה כולה התרכזה שד בצריף בן קומותיים, ובמידה שהתאילו להתרכז משפחות היו גותנים להם שדר, וכאשר חזרתי סנסיעתי זו הראשונה לחוץ לארץ נכנסנו לחדר. באותה תקופת מעבר הייתי שומר לילה וביום הייתי ישן באותו חדר למטה ליד חדר האוכל ששימש מרפאה, אבל זה היה חדרו של השומר, כי גם אותו צריך היה למלא. ועל מטה הזאת היו סודרים את זריקות המינין. כאשר חזרתי מהנסיעה והרפת היתה בנויה ולמטה היות הפרות

ובקומה השניה היה הקום להציר ולקט ובתים אין - החלו לייצר אצ אגף אחד של הקומה הזאת לחדשים ומבצלים גם את הגב שיש בו חלון קטן. סינו אגף אחד והחלו להקים מחיצות מחיצות. עשו שם תאים קנים של דלת על דלת, אבל מה היה לכל אחד ה"פריי ווסי" שלו. המספרות היו אז של שני קרשים על שני ארבוזים עד שנודמנה הזמנות לקנות מתוך העודפים של הצבא הבריטי ואף היו לנו מסות טמס. בחזרי סנסיעתי לחוץ לארץ היה אז משכני בחדר כזה. זה היה אז הסימן היחידי להקמת משפחות. שופות לא היו מעמידים. רק כאשר הגיע הנציב העליון הראשון, הרברט סטואל, הוא התחיל לספל בזה ובאי זה אופן הסדיר את הענין שנרשמו אל המוכתר.

תחילה היו האדירים לזוגות בנג הזה. אחר כך במסך הרבה שנים כאשר באו אדירים ולא היה סקום, או אם באה קבוצת נוער, היו מסתמסים בעליה הזאת. עד היום הרפת והעליה הזאת עוד קיימים. ואחר-כך שכנו שם את הבחורים החדשים שבאו והצטרפו לקבוצה. הקבוצה הלכה וגדלה והיה שם בחור אחד, שיטנו עד היום, אבר מרומניה שהמעטים שידע עבודת חקלאות עוד מחוץ-לארץ והוא היה אתנו גם כפתח-תקוה. לבחורים החדשים היו גותיים זוג פרדות ועגלה וזה היה דבר גדול. אדירים עסקו אז שאפייית להם ובמטבח וכביסה, הוך כדי עסקנות וכלי עסקנות. רוננפלד זה מרומניה היה תמיד אומר לבחורים: תזהרו עם העגלה והפרדות, כי הרפת עסדה אז באמצע החצר - שלא תסתבכו. מי שלא יודע לשוט בפחדות והן שולטות בו כל דבר לא היה בסקום. הוא היה אומר: הרפת עומדת לא בסקום הנכון, אם תסע בעגלה תסתכן בה. היום נבלע הבנין הזה בים הבנינים והרפתות והלולים.

י.א. גלבוע: שם עתי שלך היתה סימפטיה מיוחדת לעבוד עם בעלי חיים.

רה"ם ל. אשכול: כתפת עצמה עבודתי מעט, עבודתי עם הפרות בסדה. בדרך כלל העבודה הזאת עם הפרדות זה היה ענין מיוחד.

היה מריש עמוק והיה צריך ללכת 10 פעמים קדימה עם מחרשה גדולה. ושום פעם
איתו יצחק בן יעקב היה מרחמה. לעת ערב היו כולם צרודים בגלל הצורך לחטור
אשרי הפרדות, לורז אותן שיסתבו כולן בטמפו אחד. איני זוכר עצמי עמוק
דוקא בענין זה, אלאאאאאאאא בסידה רבה עבודת הברות היתה אז בחליבה או בטיסול
בפרות. זו היתה עבודת הבית של המבורות.

אחרי שזרתי סמוך-לארץ הייתי *אחרי שזרתי סמוך-לארץ הייתי* או בעסקנות
או במוכז החקלאי, והעסקנות התבטאה אז בנטיפות ליחשלים, או לעתים גם
המפלה הייתה מתעקטת שאני צריך לנסוע בשליחות זו או אחרת. והדעת לא טובלת
זאת. מה צריכה להיות קביעות. איזו קדושה מיוחדת היתה אז בעבודה הזאת,
ומי שנכנס לאש לרפת שחם וחלילה לא יתחלף, כי הפרה סתרגלת לאדם ומי יורע
מה יקרה לה. החליבה היתה אז בידיים והיו מאינים שאם יחליפו זה ידי
החולב הפרה תטבול.

זו היתה תורה שכפינו על עצמנו - הטיסול בבעל החי.
הנאמנות לפרדה, לנקותה, להשקתה, להאכיל אותה. הטיסול בדרך-כלל נעשה
בידי החבורות, וזאת מהן היתה טריס ברץ שהקימה דור של פרות. בכל היטובים
האלה ישנן חבורות ראשונות שעסקו בזה. בדגניה ג' היתה זו טריס ברץ ואחרות;
בדגניה ב' שושנה, אשנו של אברהם האפט, וחל אייזנסטרס. זו הפורמצייה של
הבוכרוסקאיות. על בסיסיהן גדלו הרפתות, אם אפשר להגיד כך. זה לא היה דבר
קל עם כל המניפות שהיו אז. היתה אז מחלת הגחלת שהפרות היו נטרפות סמס.
אם אפשר להגיד, היה כאן צעד גידול עצלות ועגלים, והכנת פרות כגניבה מרמסק.
זו מסת אפופיאה, אבל היא שייכת לפרק אחר. צריך לשוב פעם על הגידול הזה
של הרפת בארץ ועל המד אבי הערר (ערד מעט יגידו "עליו הלום").

אני זוכר בנותם הימים היה ביקרו הראשון של ארלוזורוב
בארץ. הוא הופיע בזכות של אינטליגנט מערבי עם מספיים שחורות עבות, והכי
היה אצלו בדחילו ורחימו. הוא הוציא אז את השנון של הפועל הצעיר בגרמניה.
ידענו שמה מופיע לפנינו איזה עילוי. הוא עשה רושם של עילוי בצורתו ובגופו
עצמות בולטות עם חולצה שחורה של מין קטיפה כזאת. הקולטורה היתה אז אצלנו
שהלבוס לא צריך להיות מסודר; החולצה מופשלת מעל לטכנסיים; לא להיות סגור לח
היו לו סיניים גדולות והמהות. אז היה הרעיון המדש של הקוסמוניה, הפועל
הצעיר, לא השתמש אז בטרמין של "פאלקס סוציאליזם". הוא בא אז אל ברץ.
כוסל כבר לא היה בחיים, הוא טבע בכנרת, שידעת לסעור לפעמים. הוא טיפל
אז באורקואציה כאשר גרשו את אנסי תל-גביב והט הגיעו גם לטבריה. בדרך
לסם או בזורה הוא טבע.

לגבי ההתקשרות לבעל-החי. כל הסביבה היתה אז כזאת
שנסעה חיבה. אדם היה בא לישראל להיות חקלאי, בזה תלוי כל עמך ועתיד
עמך. אני זוכר כאשר קניתי את הפרה א בדמסק, שהיתה תכרובת וכל מה שהיה
כרוך בזה קניתי את הפרה, טילמתי בדרה ובצתי לקחת אותה. מהאום נאח

אחת מהנסיים בייללה גדולה, זורקת נכמה על הארסה, לא יעלה ולא יעבור, אינה רוצה למכור. וכל הענין היה בשוד לירה או שתיים. אתה חושב שבזה נגמר ותקבל את הפרה, פתאום מופיע איזה זקן או ילד ומתחילים שוב בייללה עד שלבסוף נותנים עוד כמה לירות עד שמקבלים אותה.

היך מהצריף היה לנו אז עוד בנין אחד מחפפר ונוסף למסק הפרות נסיכו לגדל עופות ולהדגיר אפרוחים. היה לנו אז אינקובטור שהיה עשוי בצורה פרימיטיבית ביותר. אני זוכר שהכנסנו את ארלוזורוב וזה היה ביום של התבקעות אפרוחים מהביצים. צריך היה לראות את התפעלותו של ארלוזורוב, כאילו היה זה משה של ימי ברעשית והנה תחייית ישראל. ברעה היה לי שהושג רואה לא התבקעות אפרוחים מקליפותיהם אלא שה מתבקעת ארסה הרשה וראה לפניו את גודרון שכתב על הארסה והטבע. זה עשה עליו רושם עצום.

אזכיר עוד שני דברים. עם ראשיתא דגניה כ" כמו דגניה א' עוד לא היתה קבוצה שיתופית במובן של קוסובה. זה פענין אחד וגם מסונה אחד. עדיין התנהלו השבונות פשוטים של כל אחד ואחד. כמו כן שהיה מטבח משותף ובגדים קנו במשותף, והילד הראשון של ברך היה ילוד הקבוצה כולה, בדעון. אבל כמה שנים התנהלה הקבוצה כאילו לכל אחד יש כביכול מסכור החוזה הראשון היה עם המסור הארץ ישראלי. ביום נהיר אחד הקבוצה של דגניה ב' אמרה שאיך לחסוק את השיטה הזאת. ביטלנו את המשבונות והפכנו לקוסובה. הרעיון השיתופי הלך אז ונתפתח.

י.א. גלבוז: יש לכם זכות ראשונית על השותפות המכסימלית ביותר.

דח"ם ל. אשכול: אני מוכן להשבע שהיינו אלה שהיו הראשוניים שאמינו: די, צריך לגדל זאת. יהושע מנוה היה זה שניהל את החשבונות. היה חשבון שלכל אחד מגיע 60 פרנקים וכל אחד הוציא כך וכך. כאשר הוקמה דגניה ב' - דגניה א' כבר היתה קיימת איזה שנים. היא הוקמה ב-1908, ובהיה הגדל של שנים. אנחנו באנו בחורים צעירים, והיו בינינו צעירים יפים. היו פרדות חדשות ורכשנו מהצבא האנגלי עגלות חדשות. שכענו טבצמח בשאריו אז עריסות של זבל שרוף מהצבא האנגלי. אנחנו הבאנו איתנו ספתח-תקרה את התחושה של חשיבתה הזבל וערכו, כי בפרוס העבודה היום-יומית היא: עידור, זיבול, השקאה ושוב עידור ושוב זיבול. זו תורה שלמה. והנה מה עזר לא היה זבל לקנות, הרפתות היו קטנות וכמעט שהצבא האנגלי השאיר עריסות של זבל שרוף. כאשר נודע הדבר התחיל ויכוח אם לקחת את הזבל, התחילו לבדוק אותו בתחנת הבטיחות ברחובות, היה זה וולקנסקי.

מדוע אני נזכר במקרה זה דוקא? לדגניה א' היו אז יותר עגלות ופרדות. אנחנו רק התחלנו, אבל היינו יותר צעירים ויותר

זריזים ויותר חזקים. התחלנו לקחת מהזבל הזה בעגלות. כאשר דבניה א" ראתה שדבניה ב" לוקחת הם יצאו בשתי עגלות. בנה היתה אז ההתחרות? - מי שיצא יותר מוקדם ויהזור יותר כאוהר. אני עברתי ואיתי טוב עובדים כב שהי עגלות ומטלאים את הארנזים כהל כצויה לקחתי ארנז של נפט שנכנסים בו 3-4 סלים כאלה ועל-ידי זה קיטצנו זמן וסלאנו יותר. זו היתה עבודה מאד לא נעימה. האבק הפחור נכנס לעיניים ולצוניהם ולצפרניים, אבל הייתי בא הניחה בחדרת נצחון, הנה אבחנו עשינו כך וכך.

באותם הימים החלה העליה השלישית. אם כתחילים את הטנין של דבניה ב" ב-1922, כעבור איזה זמן הסטק התפתח וגדל. הביעה אז קבוצה גברוסקאית שהיו בה קדיש לו, וחשל פרוסקין. גם שבנקין הזכיר לי בשיחה האחרונה שהיתה לי אתו שיש לו שייכות לגברוסקאים. הוחלט אז שהקבוצות גריכות לגדול, כי היו עזיבות בהתישבות. בדבניה ב" לא היו עזיבו כי בכלל היינו מעטים. כמסעבה כנרת זו היתה טארת אלוהים, אהרי כל קציר דריס היו עוזבים. בן-ציון ישראלי היה נוסע לפתח-תקוה לתפס הבריסקבוצות האלה.

כאשר עם העליה השלישית בא זרם של כהורים עם המשפחה וראידיאה, זה היה לאתר טרוספלדור, ואם פ" זה היה סמוך למקובל, אטרתי אז שנטב ונארנן את החיים מהרש מפני שיש אידיאולוגיה של התאמה אישית. והבירו האידיאולוגי הזה היה בכך שזו גריכה להיות משפחה גדולה. וכמספחה גדולה יש חבר אחד שיודע לזכור ויש יודע העכ רוח וזה יותר טוב. כך היה בקבוצת העבודה. (בהלווייה של לגיא נפגשתי עם חבר אחד וילנסקי, שהפך במסך הזמן לוטרניר, והוא היה אחד האלה שסדרו ובהסתפכות נפש).

אני הייתי את הדרך הזה ואם הי שמה לא ייחוש לנו, טנהט מה כחיר ורש בחור. הנה ישנה קבוצה נעשה קפיצה ונגסה להתאחד עם קבוצה שלמה.

י.א. גלבוע: איפה עבדו הגברוסקאים?

רה"ס ל. אשכול: הם עבדו אז בכביש, כביש מצדו ג'דה. חלק מהם היה אחד כך בקריית ענבים וזה היה המסך סיקול האבנים, שהתחילו בו לפני המלחמה. כאשר באה הקבוצה הזאת לקחו אותי והוציאו אותי מהגבצ והתגדוד ללכת ולספל נהעט העוליים. ילבה ולחקים אהלים צבאיים בשביל הבחורים האלה, להוריך אותם לעבודה. רחל אייזנשטדט היא גם כן מגברוסק. קודם הם היו במכיבות קרית ענבים. כאשר הם באו לא ידענו מה לעשות. אני זוכר שהיתה עליה של 105 איט. זה היה מספון של יהודים הלא היה מה לעשרת אתם. פרוסקין היה אז עסקן ונכנס לטולל-וונה. זה היה הידוש, וטענתי אז שתפאלנו לא תהיה על הדרך הזאת שנחפש מה פועל ורש פועל, יש קבו נתאחד אתם. אז הז טרפו לרז אנאצא ופרוסקין ועוד בחורים. אני החילתי

לשרך בין שתי הקבוצות. אזכור בנאיפה מעטולה לצמח בין קרון לקרון בסרפתי את הענין עם השל פרוסקין. הוא היה קצת עסקן והיה נחשב לנציג הקבוצה הזאת.

זו היתה הכתף המרכזית. קדמה קבוצת העבודה, אבל גם בניל וגם בי כולתן] זו היתה היכולת הרבה של הקבוצה הבורוויסקאית בדגניה ב'. בסוף זמן זה היה התורני, אחר כמס גם בדגניה א' עשו זאת, רבבת אחת קלסו עשרות חברים. זה לתקפה רגו נגון דמימה גדולה מאד. זו היתה הקבוצה שנפתחה לפניה היכולת לגדול על-ידי צירי אנאי. בכל-זאת היה הבדל בין קבוצה זו וקבוצת עין-חרוד הגדולה והעממית. קבוצה זו עדיין המשיכה לחאב הקבוצה היא לא נהלת כלל או מעין לסכת עבודה. נחוצה ביררה. סלקציה זו נעשתה לאחד, אבל סתמו נעשה. אין ספק שהקבוצות הללו הוסיפו. זה היה זרם מועלים חדשים, זרם של יכולת גדולה.

שוב, בקבוצה זו היו 4 - 3 חברים שיודעים לשיר.

בדגניה יבירו לך שלצורך של שתי הקומות יש לת לעלות על-ידי סולם סבוץ, הוא היה כמרכז ומצד, על הרצפה סביב אשפוז המדרגות הללו היו מתאספים ושרו. זה היה כח ההיתוך. הבענושים מהצורה היו רבים. עבודה היתה אין שהיא. היו בה זון ובאידיאה שנותנים פורקן על ידי שיר. ושרו בעיקרם סיוע ורוסיים. היה לנו בחור אחד מקבוצת העבודה, יומף ררט, שהיה לו קול יפה. הוא היה עובד ומחוץ לזה היה מנהל החשבונות. על הבחור הזה קיימת התיימרה ביחח אלי. בפתח-תקופה הוא היה מנהל החשבונות של קבוצת העבודה, היינו מקבלים עבודות קבלנות ודולות ומעסיקי: מועלים שכירים. אני הייתי המוציא והמכיא בקבוצה. הייתי גוסר עם אישה פרדסן על צורה או דקמת קרן בתנאים כאלו או תנאים אחרים, כסף סווסן לא היה, היו כותמים פתקאות וטטרות, הייתי בג הביתה ומסור לו. הוא ירד הנהלת החשבונות, אבל זה לא היה סופוסי, הוא היה אוסר: איני יודע איך לדרום את כל הפתקאות האלה. היו עסקים עם הטוכנות, מה קנו ומה ההליפון זה הפך אחר כך לכישרי קאסי וגם באוצר היו מטמטשים בזה. כאשר היה טוען כך הייתי אוסר לו: מה אתה חושב, אם אתה איך יודע אין לרשום זאת, אני לצ אעשה את הענין? אני אעשה את זה. תשביר את הראש ותמצא דרך אין לרשום זאת. זה הפך למיסר באוצר, כאשר היו טוענים שאינם יודעים איך לבצע את זה או את זה, ואני הייתי אוסר שאין זה אומר שלא אעשה זאת.

סכאן ואילך יותר ויותר גברה עלי העסקנות. והעסקנות

הזאת זה היה פחות המעלגה ויותר המרכז והקלאי. אזכור הפעם הראשונה או השניה כאשר היות מתלבטים עלי ללכת למרכז החקלאי, התפלגה היתה סעונונית, אמרה שיש צורך שיהיה לה נויג. אני זוכר ישיבות של דפנות שליש של האיש שעליו מתלבטים שפילך רטל החברים: סצריכים להסכים סילך. וזה היה תסיר זמני לחצי שנה, שנה. זה תסיר היה אשפוז כאילו תשעה באב ובאמת לא רצו ללכת ולהעקו מן העבודה. מצלי התפתחה אחר כך הרגשה במשך הרכה שנים, במידה שהתפתחה העסקנות, היתה

לי הרגשת אספה: היית בראש ה"באנדה", הלכת אתם לקבוצת העבודה, אחר כך לגרונ, לרקניה ב"א; אחרי זה כתברו שפה אחרת, זה איבר עצמו לדעת, כתאום אתה עזב את דגניה ב"א, ואתה סגור באיזה מקום, הייתה אילו הרגשה כזאת, ומסוים-כך עבודתי העסקנית הרבה שניכר היה לסרונין, הייתי בכל פעם בררר מחסוכו המקלאי חזרה לדגניה, וזה כבר היה דבר ידוע. התמונה הייתה כזאת: אסכול קונה זוג טגפילט ואחרי זה נפרד מהרצפליד במרכז המקלאי וחזר לדגניה. זה היה הסיסן. בכל כך כדרך-כלל לא ניתן לי להכנס למקצועי אלא, כי ברבות מימים התפתחה גם בקיבוץ סקצויעות וכל אחד רצה להיות באיזה מקצוע. ברוב הסטאג התפתחה ספציליזציה ובשנים כאלה פה ושם חלקי היתר בדרך-כלל סבל טוב לטובות שקיים, ובכל פעם אנהוץ היה הייתי לוקח סוריה ביד, שהייתה אהובה עלי יחד מימי פתח-תקוה, הייתי עוזר ואני אהב את הסוריה אהבתי גם עד היום הזה.

איני יודע אם כבר היסדתי לך שבפתח תקוה כשם שהיה לא יטה הפועל ירכב על חמור, כך היה לגבי עבודה במספרים, זו הייתה עבודת "באלאנטפריה", אם כי היו סרוויסיס הרבה יותר כסף. הדבר הנהול היה הסוריה.

כפי שאמרת לך חזרתי חמש לדגניה לא כגוי וכתי הראשונה נולדה בדגניה ב"א. הייתי אז כירושלמי בזמן ואכות על התקציב, וקיבלתי ידיעה שנולדה לי בת, נדמה לי שהיא נולדה בבית-החולים יפתי. השגיה נולדה בתל-אביב בשנת 1933. בני הקטנה נוספה נולדה בדגניה ב"א.

שהם שאני יכול להחליט על פעילותי בדגניה ב"א; אם זה היה זוג סדרות בדגניה ב"א, ובאמצע שליחות ציבורית; עברתי הסיים, שהיבת הסיים במחלים במכינות עטרות ועבודה ליד הירקון בטכיון הסיים, שסיידתי לך עליו. כל זה עשה אז שלו. טזה הנעתי אחר כך למקורוה. כל זה קשור בעינויים אל הסיים. ענין הסיים הפסא לי מקום. אולי עוד נביע לזה איך הגעתי ל"סקודות". ובתוך זה עבודה במרכז המקלאי, פה ושם נסי עה לתוך לארץ לרעד הפועל הצירוני ולקי נגרט. (בספר "בהבלי ההתנחלות" עמוד 165 יש פרק על הסיים).

דגניה עד היום הזה מהווה בשבילי, כשם שפתח תקוה הייתה האלטה מאשר, כך הבית והחמיים - א"כ כי בינתיים רזמן כלה ברכיים - הז בדגניה. זה הבית אשאא כאן בחלקו הסיי, ברובו האידיאי, במה שנוגע לבנין הארץ הוא שם. בטכיים האחרונות כפי שאתה יודע קבעתי לי את יציאת בדגניה ב"א. סענין בשיטה אדירה לי עם שבנין הוא אמר לי שהבית יאו הוא בן-חידוד, אם כי היצתי יביתו ביגור. באין-חורוד קבורה האשה ויקיריים אחרים וזה הנכס. ככל זאת דומני שיש השראה ציבורית חברתית שהימים ההם. רובשא ומסקין סטפדיים שהרבה שנים כאשר היו פרו בלימות אמנותיות היו אמריים: הבה נראה איך רוכטנגוב היה סבורן דבר זה או אחר ומה היה אושר. סנקודה זו מסמלתה אל דגניה - אין לתרוץ לשפון ואיך לקחת את האנין כשלמותו - היצירה הזאת על חלוסותיה

וחזונותיה ולבטיחה, שבכל-זאת קמה כקבוצה של 10 אנשים והיום זה כבר חל 600 שנה, ולו היו בארץ אנשים שאין רוצים להצטרף כחברים, אין ספק שזה היה מגיע לאלף איש; עובדים הם הרבה מועלים דכורים, וכך מועל שכיר זו מטעמה כלמה, לו היו מצטרפים כחברים היו בדבניה עוד כמה מאות שנה.

י.א. גלבוע: הייתי מבקש שהמפור לי עכשיו של נסיחתך להדליין והסיפול בטוב-כבוד.

רה"ם ל. אשכול: היו ימים, בזמן קדומן של המפלגות "הפועל הצעיר" אצאאא ואדרות וצבודה לחוד, והמשיכה והגעבועים ליהדות רוסיה היוו יותר חזקים מאשר עכשיו, והצפייה לאמטרות נצי זה אופן שהיו לקשור בין המשפחות ומשוח להביא, והנה באיש דרך הגייה הזמנה לקונגרס קואופרטיבי במוסקבה. דן גיבט היה במוסקבה וחוצ ועוד מישהו מחבריו סיפלו בזה, היתה אפשרות של גישה לרשויות ופרופ' סוד השיג רטיון. ביקשו שרמז ואני גביע לרועידה במוסקבה. הצפייה פה ביבור היתה גדולה. היה סתהו בלב הפועל הישראלי, וזאת תמצא אפילו אל גורדון, אצל רבים מאנשי הפועל הצעיר יותר מאשר הבריבוריסקים או המדכסיאיים, היתה נהייה להמסכה אל לבין בשנים הראשונות. בינהיים צברו שנים וניהנה והמטנות לנסוע. נכנסנו דרך ריגה ולי באו.

התקיימה הורעידה שהחל הוויכוח על זה שאנחנו רוצים לברך בעכריות. הוויכוח הקו עם הקומוניסטים היהודיים ואנחנו יחדנו על כך. רמז זרק גם כל סיני גטוקים. הוא כרך בעבריות והיה תרגום רוסי, וגם שם הוא תהיה רעיון במוסקבה וירושלים בעצם יונקות מסודש אחד. הכוונה היתה לחיד פני החברה. טליצות יפפת מאד. זה עודר תבעה אצל הקומוניסטים היהודיים, לא עוד לנו הרבה.

זה היה תפקיד הורעידה הזאת. שיפחנו דרכים להפגש ונפגש עם רבינו. היו אז שני מליון של "ההילוך" שהיו באיבת עולם. במקום מסויים אפילו ירו אחד על השני בתוך הוויכוח. אנחנו נפגשנו אתם אינקונגניסו וחשבנו שהחשמים אינם יורעים על כך. התברר שהם ידעו הכל כי אחדים נעצרו אחרי שאנחנו עזבנו. נטינו לאחותם סתוך סיכוי ותקווה שייציעו ימים יותר טובים. נבטרה הורעידה ובא אלי אח גדול ואמר שאמי, שהיתה אז ברוסיה, אינה מאיינה שאני עודיכתיים. אבא נרצה בשנת 1917. הוא היה עקשן גדול. כולם עקרו מהמקום הזה, אבל הוא פחד. הוא ועוד דוד, אחי אמי, תקעו כף שלא יעזבו את המקום, יתר המשפחות עזבו. עד אבא יום מסויים שרר שם סוד, אבל ביום אחד בשנת 1917 הגיעה לשם איזו כנומיה ברכבת, מטטה בין הבתים נתקלו באבי ורצחו אותי. הדוד האחרון הגיע הנה.

גם זה דבר מעניין ונפלא. פעם אחת נסעתי. בחזרי מסליחוח ראשונה בקרבנה וריכוזי הילוך טוינה ובכרליין ונסענו דרך קונסטנצה, כרדי

וחזונותיה ולבטיה, שבכל-זאת קמה כקבוצה של 10 אנשים והיום זה כבר של 600
פעם, ולו היו בארץ אנשים שהיו רוצים להצטרף כחברים, אין ספק שזה היה מניע
לאורך איש; עובדים הם הרבה פועלים הכירים, וכך פועל שכיר זו מטפחה נלמה, לו
היו מאורמים כחברים היו בדגניה עוד כמה מאות נפש.

י.א. גלבוז: הייתי מבקש שתספר לי עכשיו על נסיעתך לברלין והסימול
בטוינטסטר.

רה"ם ל. אשכול: היו ימים, בזמן קיומן של הספלנות "הפועל הצעיר" אאאאא
ואחדות העבודה לחוד, והמשיכה והנעצושים ליהדות רוסיה
היות יותר חזקים מאשר עכשיו, והצפייה לאפשרות באי זה אופן שהוא לקשור בין
המטפחות ומשח לבניא, והנה באיש דרך הגייה הזמנה לקונגרס קואופרטיבי
במוסקבה. רן אינט היה במוסקבה וחזר ועוד מישהו מחבריו טיפלו כזה, היתה
אפשרות של גישה לרשויות ופרופ" סוד השיג רשיון. ביקשו פרסו ואני נגיע
לוועידה במוסקבה. הצפייה שה בציבור היתה גזולה. היה סההו נלב הפועל
הישראלי, וזאת תמצא אפילו אל גרדון, אצל רבים מאנשי הפועל הצעיר יותר
מאשר הבריבריסקים או המרכסיסטים, היתה נהייה למהפכה של לבין בשנים
הראשונות. בינהיים עברו שנים וניתנה הזמנות לנפוצ. נכנסנו דרך ריגה
וליי באו.

התקיימה הוועידה שוהחל הוויכוח על זה שאנחנו רוצים
לברך בעכרית. הוויכוח היה עם הקומוניסטים היהודיים ואנחנו יחדנו על כך.
רסו זרק הם כל מיני פטוקים. הוא ברך בעברית והיה תרגום רוסי, וגם שם
הוא שחיצ רעיון סמוסקבה וירושלית בעצם יונקות מארש אחו. הכוונה היתה לחיד
פני המורה. סליצורה יפתת מאד. זה עורר תבערה אצל הקומוניסטים היהודיים,
לא עזר לנו הרבה.

זה היה תפקיד הוועידה הזאת. הימטנו דרכים להפגש ונפגש
עם רביכ. היו אז שני סליון של "החילוף" שביו באיבת עולם. במקום סטויים
אפילו ירו אחד על השני סיוך הוויכוח. אנחנו נפגשנו אתם אינקוגניסו ושטבנו
שהחסיס אינם יורעים על כך. התברר שה ידעו הכל כי אחדים נעצרו אחרי
שאנחנו עזבנו. נטינו לאחותם סתוך סיכוי ותקוות שיגיעו ימים יותר טובים.
נצטרה הוועידה ובא אלי את גדול ואמר שאמי, סהיתה אז
ברוסיה, אינה מאינה שאני עור/כתיים. אבא נרצח בשנת 1917. הוא היה עקשן
גדול. כולם עקרו מהמקום הזה, אבל הוא אחד. הוא ועוד דוד, אחי אמי, תקעו
כף שלא יעזבו את המקום, יתר המטפחות עזבו. עד אצא יום סטויים שרר שם סדר,
אבל ביום אחד בשנת 1917 הגיעה לשם איזו כנוסיה ברמבת, מטטה בין הבתים
נתקלו באבי ורצחו אותי. הדוד האחרון הגיע הנה.

גם זה דבר מעניין ונפלא. פעם אחת נסעתי. בחזרי מסליחות
ראשונה בקובנה וריכוזי החילוף נוינה וברלין ונפענו דרך קונסטנצה, כדי

לבקר משפחה של חבר אחד בדגניה ב'. והפה אני פואר כתחנה יושבת מטפחה ענפה, הדוד ואשתו ובן גדול ועוד שתי בנות. במקרה נתקלתי באותו דוד שהיה בדרכו ארצה.

אשרי הוועידה בטוסקבה החלטתי לנסוע לראות את אפי

כדי לנאמה, והחלטתי לנסוע דרך אודיסה. עד היום הזה כלתה נפתי לראות טוב את הסביבה. הייתי בסות שאניב אפשרות לראות את אפי. הייתי רוצה לראות את עוד קיים הגן ליד הרכס והבית מהלבנים הצדומות. בימי הוועידה היה בטוסקבה נפנטתי גם עם אנשי "הכיסתי", הלך סתה היה בסיוור, דובינא כבר לא הייתה אז שם, אבל צמח היה שם ודומני גם בוד-הייט. בסוף זו וליהה נצמרה הרויזה שלי והלכתי לג.פ.או. לבקש הארכה. והנה נתנו לי עוד 3 - 2 ימים. הרגשתי שכל הזמן סלורה ארתנו קורבניסס אחד. אני בתמיסרותי התרנשתי לכל הענין, האסנתי לכל דבר. בעו ברע על גבול אני זוכר עד היום הנתקלנו עם בחייל רוסי שעמד בפתח ציף שעליו היתה כהובת המקבלת בברכה את באי הוועידה. כאשר גודע לו סנין אנתנו באים בשום אופן לא נתן לי לעבור וביטל את הווייזו, ואסר עלינו לנסוע דרך אודיסה. אני זוכר את הטייטר שהיתה לי עם המז. אנהי לו שאני זסע איך שהוא דרך אודיסה. הוג דאה זאת כדבר יותר מדיני-פוליטי, כאילו תופתח מכך מלהכה בין פלסתינה לרוריה. ויתרתי ולא דאיתי את אפי. בזה נצמרה הוועידה. אחר כך אסרו הרבה אנשים שכאו אתנו בכבי. תזרתי לארץ והצאתי עמות יסבות עלתה פעלה נעלה, היו קפה כבישים, עבודות ציבוריות, הנשא יצאו לסיים לתמיסבות. אני זוכר היתה פעם התייטבות עם אהרונוביץ ועל המשבחות הלונדון: סאק, זיו, סיכון מארקס, זיו היה פעם מזכיר ההסתדרות הציונית והוא כא בפעם הראיונה כטלורהו של ווייצמן. סאקר שד לא היה אז חבר הסוכנות. בטיחות אתו הוצורר החלום לנסוע ללונדון ולהטיג הלוצה ספורה ביטוח גדולה למפעלי התייטבות. הכינונו תכניות, ואז קמה התכנית של חתייכות האלף בטרון, שבה סי ל הרצמלד סטים המרכז המקלאי. אסרו לי: סג, אולי אפשר עם לחפש הלוצה. בליתי סמכסה שבועות בעיקר במסדרונות. בינתיים התקרב מועד הקונגרס הציוני. אז אסרו בארץ: והיו ליקונברט הגיוני. בינתיים היתה ישיבה הזעד הפועל הציוני וקפצתי לבלליון ובפנ שתי עם ווייצמן. דוד וכליל היה עיש כל יומי דוח. הימים שלא הלך היו באים אליו בסענות. והיו עם אנשים חורצי לטרון שטיצו כי הרהיב הזאת של דופין הרהיביוקר ולא יצא מזה אום דבר, והנה פה ושם עמים אחרים עוסי דברים כזיל הזול. סיפרו אז שביוון יש הלופי אבולוצין בין יוון לבין תורכיה על יסוד החלטת חבר העמים, ושם עושים התייטבות. היוונים מהורכיה חוזרים ליורן והחורכים סייוון חוזרים לתורכיה. ווייצמן היה אז מר נפס. אמרתי לעצמי: בדרכי ארצה אקפוץ ליורן ואראה איך הם עושים את הדבר. נשאר לי קצת כחף מהובאות הדון לקו נגוס הציוני, כי היו מחטבי טעה ההוצאות לני דמת הייב יותר נבונה. נסעתי בדרכי סני ימיסתיגסתי ליורן. נסארץ בטלונביקי

שבוע או שבועיים כדי לראות את מלאכת ההתישבות הזאת. ראיתי ארתור רבר
 שאבחנו התבססו בו עכ העליה ההכרית. טאוח אנשים על וקניהם, נסותיהם
 וטסס עמוסים וסעונים, גם מספן סוציאלי. עם נהנו כן: התורכים שעזבו את
 יוון השאירו את בתיהם ואת כל האיברונסר, וכן עשו היוונים שעזבו את
 תורכיה ולכל אלה שהלכו הטיגו סשהו: 500 גלוקים, סס סריט, טטורות לחלונות
 ולבלעית, והם היו זריכים לערות כזה בית. אם כעכור איה זה זמן הבית היה
 מלא סדקים - כזה אני בטוח. אבל כזה בניד הענין. הסתובבתי עם, נכנסתי
 לאירו אלטניה ושם העליתי על הנייר לרועידת הפועל הצעיר את ההכנות להתישבו
 האלף כסרו. ברעידה זו על הצעיר הרציני של ההתישבות הדולה. כסף לא היה
 אבל היה קרקע. בחורים ובחורות הסתובבו סיוסרי עבודה. כל הסתמים בהם
 ש טרים כיום כסר יהוסט, בניור, סריד, חשור העסק, גבע וכר - כל זה היה
 אדמה שלנו. נתנו אז סרד לכל שתי טטמות, עגלה לכל גלש סטטות, נבנה
 לפי טעה סרד לכ טטמה. ואז החל הענין של ההתישבות וההתנחלות בטטט
 ההלחתי כזה.

כתובן שהיה ויכוח. קפלנסקי שהיה אז ראש מחלקת
 ההתישבות דרש הוכחות. אני הוכחתי שאין צורך בהרבה כסף ומה סנוציט לסחוסרי
 עבודה נוכל להסוך לכוה יוצר. שלחנו אז בפעם הראשונה להוק-לארץ לקנות
 פרידות בקפריסין. הלחנו את ססורסן, יננהרוב אחר כן בעין-סרוד, יקנות את
 הפרידות. גם על זה חומל לסנזא בספר שלי בעמוד 26.

כסובן שלא הסרו ברועידה הזאת גם קצה לדג וגם
 ולקנסקי, אם כי היינו ירידים, התלוזץ ואמר: אשכול היה כיוון ליר הפסל
 של אטולו וקבע לנו תכנית של התישבות דולה. לופט הביא תכנית אחרת של
 הרנחלות פועלים ליר הסויות. הוא אמר: התכניה הטובה היא עלי, ונגל אני
 סכיר שת הסנסליות של שאראל פועלי ישראל, אמה בא וסדבר על העסק; הצדק
 והגניון הם אתי, אבל יעשו את סלן. וכך היה. מזה יצאה ההתישבות הזאת
 ככסר יהוסט. נהננו אז בדרך קבוצניה והייסכנו את סספר הטטורים שנתנו לכל
 אחד. הכל היה בכספב קורסי-החלכתי. זו הפעם הראטונה שהביאו הרבה פרידות
 כבת-אחת מקפריסין. ראני רצייתי להגנין את הפעולה הזאת, ורובה לסזלי הרע
 כאותו יום שהגיבה האניה הימה טערה ביס, נקראו שנגן ורבה סהפרידות נמצעי.
 על כל טניס, כאותה תקופה הוקטו דמת-דיר, גבת, וכל הלטובים סר סריד.
 כיום נהיר אחד אני נוסע לכ לסחה בלאס, שהיה אז
 חבר בדגניה צ', ודוא התחיל אז ללסרד הנהסה. הוא טציא אז סכונה לחיטה
 כסיטה סינית. נתקלתי בו בספעי הקודסים בברלין. ידו לא טטה סידו של
 דוד טריץ' שהיה הונה הזרות, וכתב ספרים על ישראל. וטא דיבר אז על תל-
 אביב יכתי השטרעת בין חורה לבין גדרה, כסר טזה היום ככטט.

י.א. גלבוע: הייתה לו גם תכנית להתישבות בקפריסין.

יכול להיות. אז חשבו על קשר סין כקולוניאליזם. הוא עשה בסיונות בדגניה ב"א איך לשלול. היה רותם עצמו למכונה במקום פדירה או חמור. הוא ירד מהנדס טכנולוג. בינתיים הוא נכנס למוסד המים בישראל, חלם על מיסבירבה. זה היה רעיון שלו לתכנן את האקוודוקס הראשון בעסק הירדן. מכאן ואילך הוא החיל להיות מהנדס. כאשר עשינו את ההתיישבות ב-1926 היה לו כבר משרד בתל-אביב. אתו התייעצנו על סידור מי שתייה. פעם בנסיעה כזאת הוא אמר לי, כאשר שוחחנו על העתידות ומה אפשר ליישם, אם תהיה אפשרות ליישב לא באמצעים סובבליים, שיש לו חיל, על שאיבת מים מנהר געסן, סדורם לקיסרון או לים, ולדעתי יכול לסמס מקור מים לא אכזב. החלום שלו היה להביא אותו ללב השק כדי לתת מיב ליטובים. הודע הזה נודע בלבי ושמרתי את הדבר. כאשר סיפלו בהתיישבות האלף לא היו מים ואז נזכרתי שבלאס אמר, כי באיזה מקום יש מים ואפשר לעשות משהו. כעבור איזה זמן הייתי שוב בלונדון וזה היה איזה זמן לפני איזה קונגרס, כתבו לי מהארץ לנסוע לברלין ולפגש עם לנדאור שניהל אז את המשרד הפלשתינאי ושיפל בענייני ההעברה. באותה תקופה נדחה ארלוזורוב, ובכיתי כתינוק. אהבנו אותו מאד. זה כבר היה בימי הילד ולנדאור ביקש מנו להטאר במשרד וש לשנינאי כדי לעזור בהעברה ולראות מה אפשר לעשות. אבי ידעתי את גחון לנו להתיישבות האלף הזאת ובראשי התרוצצו לי סיני מחסבות. הפעם היה אז כזה שהיהודים יכלו להוציא רק 12,000 מרק, שהם 3000 ל"ש, אבל זה אפשר היה להוציא במטלסלין ולא בכסף. כפי שאמרתי יצאתי אז עם תכנית האלף, היה שקע והיו אנשים, אבל ידעתי מה חסר כדי לקשר את הבחורים לאדמה. התחלתי לקשר את הדברים, כידון טאמסר היה להוציא רכוש יהודי עצום מגרמניה, יש צורך בכך וכך ברזל, מכונות, משאבות והחלמתי שצריך לקחת כל מה שאמסר מגרמניה. אגיד ליהודים שילוו לנו את הכסף ל-15 שנה, עם הכסף הזה אקנה בגרמניה מה שמועד לקנות, פלדה, צינורות, אעביר זאת לישראל ובוזה אעשה התיישבות, ולהן אחזיר את הכסף בישראל ב-4% רבית לתקופה של 15 שנה.

אחד כך הוציאה הקרן הקיימת סריה של אוכליזציות ואני הייתי המוכן במשרד הפלשתינאי וזה. האוכליזציות האלה היו ל-20 שנה ב-2%. זה היה המלוח העצום הראשון. אני זוכר שהיו כאמ"א אלי יהודים והתענינו לזה מה אפשר לעשות. היה זמן שהיו לנו 250,000 טון פלדה בצינורות. שם התחלתי לכתוב תזכיר על ההתיישבות. הייתי קשור לרבינו בויץ ביעד החופש. הכתי היסב את הסניבה של עסק חפר. ידעתי שיש שם איזה ספרן סבני שהעריבם היו שם משלחים את האבטיחים, בסביבות נחל אלכסנדר באמצע הדרך בין נתניה וח'יפה והיה נמל ונבנה עיר. כתבתי על כך פעם ופעמיים ולא ענו לי. יצאתי שם על גחלים, גם אליסבט היתה אז אתי שם. נשאתי את רגלי ובאתי לראות מה עושים. אז לנסוע לברלין זה היה קל. יום אחד כתב

לי רבינו בייץ, סהנה מתקרב הקונגרס הציוני, כראלי שהיה אז סנהל הבנק ולמד כאלה, ייפגששאתי וצטרח אתו על התכנית. נפגשתי אתו ברוינה וספרתי לו איך אפשר להציל את הרכוש היהודי הרב הזה מנרמניה, ואפשר להציל גם את הארץ. כראלי חזר ארצה וספר דו"ח ואמר: שומר נפשו ירחק מזה.

אנחנו נוציא א תליגציות ונתחייב וסי יודע מה יהיה. חשך עולמי. ותמתי רגלי ונסעתי ארצה והלכתי לראות את "הכהן הגדול" - אצטאצאצא את אהרונובייץ. באתי לדבר פנים אל פנים, סיפרתי לו על התכנית לבנות בית בנסה דטר. היתה אז ישיבה של ועד ושל והיתה לי קורת מל סיני צדדים. לסדרוגין בלתי שם תקופה של 2-3 שנים לטיפול בעסק הזה.

יום אחד זכינו שם במרתף של "החלוץ" לביקור של הגסטפו. זה היה ש בחקופה אל היסלר. היו שם אתי סירני, ליבנה ועוד אחרים, הסברתי להם מה זה "החלוץ", ושאנחנו מכסירים בחורים ובחורות זיטש לישראל לבנות את הארץ. באותה תקופה החינו נוסעים לנאש ולהדעות במקומות ההכשרה. אחרי ההסברה אמר הספטר שלהם: זה בהתאמה למדיניות של היסלר. לו היהודים היו אז מה לקים בשק היו גוטרים את העסק ומוציאים הרבה יותר תועה שהוציאו. יום אחד נכנס אלי יהודי, יליד ליטא ומדבר עברית טובה והתעניין איך יוכל להעביר 50,000 מרק. כיום הוא נמצא בארץ ונדמה לי שהוא מנהל איזה בנק. היו כאלה שהעבירו אז סכומים די גדולים. אספנו כרבע מליון מרק. זה היה סכום רציני וקנינו שם מה שאפשר היה לקנות. הייתי גורף להסביר ולסדר ולהוכיח שעליהם להציל ככל האפשר ולצאת מזה. הייתי צעובין גם להציל כסף יהודי וגם להשיג כסף למפעל ההתישבות.

מכאן פרנסתי במכעל הראשון כל "סקורות". אז באתי עוד פעם לצרף ואמתי לבלאס שאני מנטיה לו את 50 ל"י הראשונה ואני שבקש סיכוי לי בראשי פרקים את התכנית ההיא של העברת המים. עם התכנית הזאת הלכתי לרוזין וסוכנות היהודית, כראש מחלקת ההתישבות. התלתי להסביר לו ולגדנות, שהיה יו"ר הקרן הקיימת, את פרטי התכנית. זה סוצוע אבל גם מדענן כאשר רואים איך צמחנו. אמתי שלי יש אידיאה כזאת. בלגתיים התברר שהמים כנחל נצמן הם מלוחים וזה כבר לא הילך. זבל בלאס אמר שאפשר למצוא מים בקידוחים בעסק, שקחם בכלל לא מללנו להם. סיפרתי לגרנות ולרוזין איך אני חושב לקטור את מפעל המים הזה שם הצלת ההון אל יהודי גרמניה. אמר אז הכסטר, מכדי שהם יסכימו לתכנית הזאת אני צריך להוכיח לוג שיש מים בנארות. כרור שהוף מהצינורות וכל הדברים שקיבלנו מנרמניה היה בחוף גט כסחסדומן. הלכתי אז לישובים הללו של תכנית האלף, ספפרתי להם על תכנית המים וביקשתי סיחתמו כל אחד על מניות, ובעד המים שניתן לוג להטקיות צונם יקנו מניה של חצי לירה. חצבנו אז 500 קרב מסיקים לרוזין. קרוינו כך לאסוף סכום של 5000 ל"י ולראות אם הקידוח הראשון יוכיח שיש מים, או שהם וחלילה נסבור אם הראש. בלאס בכל אופן אמר שיש מים. התחלנו לקדוח ולסולגו האדיר כפבר

הקידוחים הראשונים נבדו מיס. היה עוד מהנדס שקוד קידוחים ומטט את הרגל. אני הייתי על הסוס.

אז נוצרה התכנית של "מקורות" על כל פרסיה, והתנסו בנינויות האלה שהובאו סגורסניה ובכפס ראשונה היה לנו צינור גדול של 18 אינץ, ללא סכונות תפירה, והבחורים היו צריכים בידיים לתפור כדי להניח את עשרות הצינורות בנבשת של תל-עמל. כמובן שנעצו לא מעט ספויול וסביאות. למדנו במסך הזמן שאה הצינורות צריך לעסוף. אנחנו קדחים זה הולך. בנינו צד את בית השואבה הראשון, וכך הוקמה "מקורות" ובעלי המניות הראשונים היו הסקיים. הובטח לתת לום מיס בחלק המורה הרוש הגדול הזה שהבאנו סגורסניה. היינו מתחכמים וחלק מהדברים סכרנו במזמנים והם שימשו לנו כדי לשלם בעד דברי-אחים. האית היא שבהתחלה פחדתי פחד מוות שמו הדבר לא יצליח. אמרתי שחכה עד שנביע למליון קוב הראשונים, והנה שתיים כיכ לייסובים. כאשר הבענו למליון שוב דמינו וקבענו תכנית ל-4 מליון קוב.

כעכד איזה זמן הסתבר חלל הבארות עמפרנו סביב נבעה אחת בסביבות שר חסידים שאנו ממקור אחד. כלומר, באר את ינקה שהבאר השניה פעם אחת ראינו סעומד המים נופל. בלאס בא כהלה והתחלנו לחפז ומצאנו מרכז אחר של מיס, במקום ששם עכשיו אשה ורמת-יוחנן, וראינו סמרכז מיס זה יותר עשיר ויותר יציב. עד היום הזה קיימת הבאר הזאת היא מספקת מיס הרבה יותר משחש בנו אז.

ועוד פרט פיקנסי וענין "תקורות" שהזכירו עליהם: אטש בישיבת המרכז בנבעה חיים. הייתי צריך אז להספיע באר על הסקיים שיקנו את המניות. נהלל מסמכה לא רצתה, היו לה מיס מסלה. הסקיים של גבת, כשר יהושע, רמת דוד ואחרים כן קנו מניות. בנינו פיתחו אז מסק פלחה סובויפה. הבעתי עד גבת וראיתי שיותר אין לנו כסף. שרד ובנינו ראו כי טוב, מסקים ויש מסע וירק והעינים יוצאות מחוריהן. כנראה שהספיע עליהם שיקנו אבל הם דחו וזא להרבה זמן. הם באו בסענות. אבל אני ידעתי שיש עוד מניות שלא סיפקנו להם מיס ויש צורך בעוד צינורות ושן צינורות. אמרתי להם שהם קנו מניות אבל לא נאמר שאני חייב לתת להם מיס. גבתי אושר האני אמרתי שאני לא חייב לתת מיס. זה באסת כך וזה. חייתי בזה יום ולילה. גרתי אז מול-אביב, וטלפון לא היה, וכל הזמן קדחתי קידוחים. כאשר גרנות התענין לדעת איך קדחיה אצלנו, אכרתי לו שהכל נעשה בשיטה מדעית ומתמטיים במפות גיאומטריות, אם כי עוד לא צהיו לנו מפות כאלה ורק כעבור חנים פיתחו אותן.

היו חבלי לידה קשים למפעל הזה. אני זוכר שבלאס תכנן בריכת עפר גדולה ליד גבת. היו מהנדסים סענו זהה לא ילך. אני האמנתי שבלאס כזו באלודיס. אז הייתי נוסע כל שבת הבירה לדגניה. הייתי מופפר מועצת פועלי תל-אביב, והיה לי צאא דודג' בן 10 שנים, רק כדי שלא יתפרו

שהנה מצד אחד אין כסף ומצד שני אשכול נוסע בסכונת ספוארת. יום אחד
אני מניע לעפולה ובלאס סאכה לי שם היורר כסיר והוא ממשי לי דבר לא טוב -
הבריכה תמוצזה. 23,000 קוב מים יצאו. נישמתי אותי ונסענו לראות.
התברר שניקו את העפר ליד פי הצינור אבל לא דאגו להדק את המקום. תיקנו
את הבריכה והיא קיימת עד היום. כעבור איזה זמן אסר לי בלאס : אשכול,
לנזה לא אסכה לך זאת, חטבתי שתמוץ אותי.
זו היחה ואשית "מקורות".